

М. ТЕЛЕЖИНСЬКИЙ

**Український композитор
МИКОЛА ДМИТРОВИЧ ЛЕОНТОВИЧ
(1877—1921)**

ВІДБИТОК З ГАЗЕТИ
„УКРАЇНСЬКА НИВА“

ВАРШАВА

1928.

Року 1921-го в ч. 23 „Української Трибуни“ була надрукована моя стаття з приводу трагічної смерті українського композитора Миколи Дмитровича Леонтовича.

З огляду на те, що в тій статті були де-які біографічні й хронологічні неточності, користаю з можливості тут ті неточності виправити.

Серед численних жертв большевицько-шварцбартовського терору на Україні знаходимо імя нашого незабутнього талановитого художника-новатора, композитора Миколи Леонтовича, забитого большевицьким чекістом у ніч на 23 січня 1921 року в селі Марківцях, Гайсинського повіту на Поділлі.

Ця страшна й сумна кривава подія сталася, як оповідають, при таких обставинах.

Пізно в ночі на 23 січня 1921 року в селі Марківцях до хати священника, о. Дмитра Леонтовича, у якого мешкав його син Микола Дмитрович, постукався якийсь подорожній.

Ніхто з присутніх у хаті не наважувався відчинити дверей і впустити до хати незнайомця.

Усі тоді жили під вражінням страшного московсько-червоного терору, від якого на Україні загинули сотні тисяч неповинних жертв, — кращих синів України.

Стук у двері когось невідомо-

мого, серед темної зимової ночі в завіяному снігом селі раптово, серед присутніх у хаті, що були під жахливим вражінням пережитого терору, пробудив невимовний страх.

Але невідомий подорожній так жалібно просився впустити його до хати погрітися, що м'яке й чуле серце незрівняно доброго Миколи Дмитровича Леонтовича наказало йому впустити подорожного до хати.

Микола Дмитрович одчинив двері, і невідомий увійшов до хати.

Добрі, милосердні господарі дали притулок йому, нагодували, і запропонували ночувати, не запідозрюючи в ньому якгось лихого зі злими намірами чоловіка.

Усі полягали спати... Перший солодкий сон... У хаті тиша... Лише за вікном на дворі завірюха тисячою свистів-шумів несамовито голосила, віщуючи щось недобре...

Раптом тишу в хаті порушив стріл з револьвера...

Злодійська куля влучила у серце сонного Миколи Леонтовича. Він схопився з постелі, ледве встиг зробити два кроки і скрикнути „Мамо, серце моє“..., як тут же коло постелі впав на підлогу, заливаючись кров'ю, і за хвилину віддав Богові дух свій.

Прокинулися батьки Миколи Леонтовича і прибігли на крик. Але кат-подорожній загрозив їм револьвером і випхав з кімнати, а сам почав ритися в паперах Леонтовича. Поперекидав усе на столі і в столі, порвав багато цінних музичних творів забитого ним композитора, забрав до кишені де-кілька листів і вибіг з хати...

Так лютий кат оддячив за доброту й гостинність.

Так лютий кат забив своїми брудними руками неповинну, кришталево чисту душу творця української пісні, української думи, української культури.

Так московсько-азіатський дикун ні-за-що, ні-про-що скривавив милозгучне серце найдобрішої і найчеснішої людини, яка все життя своє мріяла про волю і кращу долю пригнобленого бідного люду українського.

Смерть М. Леонтовича — невимовно тяжка втрата для українського мистецтва і всього українського громадянства.

Імя цього незвичайного чоловіка і справжнього великого таланта України відоме не лише українському громадянству, але й всьому культурному світові.

Його пісні та музичні твори завжди й скрізь викликали велике зацікавлення, симпатію і захоплення з боку тих, хто слухав їх на концертах.

Музичні твори М. Леонтовича на концертах Української Республіканської Капели, що під орудою композитора О. Кошиця й відбула свій концертний подорож майже по всіх містах Європи й Америки, завжди мали великий художній успіх і шире справедливу оцінку з боку чужинців.

М. Леонтович, як український

композитор, перший після М. Лисенка дав нам цілком новий оригінальний зразок високо-художньої музичної творчості в гармонізації українських народних пісень.

У своїх музичних творах він ішов шляхами сучасної музики, з великою мистецькою вмілістю оперуючи її формами. Своєрідна, ні від кого не запозичена, контрапунктизація, надзвичайно цікава гармонічна оснєва, гра звуковими контрастами, точна, правдива, характерна, мальовнича передача всіх моментів з життя природи, — і це все на фоні оригінальної української мелодії.

Найбільш популярні з музичних творів М. Леонтовича — це народні українські пісні, яких він скомпонував більше сотні. Але ще й досі більша кількість їх не видрукувана, „бо скромний автор, як каже український музичний критик та історик М. Грінченко, занадто мало робив для того, щоб широкі верстви українського суспільства могли почути їх“.

М. Леонтович, дійсно, був занадто скромним і ніколи сам не виставляв на показ своїх творів, а завжди носив їх у душі своїй і викохував їх у серці своєму.

Він не був подібним до деяких „новітніх à la композиторів“, що виносять на ринок і забруднюють музичну літературу безліччю своїх безграмотно написаних „музичних творів“.

Усі музичні твори М. Леонтовича повні життя, надприродної краси, свіжості, поетичного натхнення.

Звичайна, проста мелодія української народної пісні, що

прибрана композитором М. Леонтовичем в дорогоцінну музично-художню тогу, уквітчана блискучими музичними діамантами і мрійно-журливими перлинами, виглядає, як пишна та славна українська царівна, перед якою побожно схиляють свої голови найвельможніші і найзнатніші музичні мудреці світової слави.

Пригадаймо тут де-які музичні твори М. Леонтовича.

Ось, наприклад, ціла низка гармонізованих ним українських народніх пісень:

„За городом качки пливуть“... „Ой, у полі криниченька“... „Наїхали гостоньки“... „Ой, у городі“... „Черчик“... „Калино-малино“... „Попід яром, яром“... „Ой, у лісі при дорозі“... „Попід терном“... „Як не женився, то й не журився“... „Поміж трома дорогами“... „Мак“ (веснянка)... „Ой, пе вдова“... „Над річкою беріжком“... „Не ходила на вулицю“... „Зашуміла ліщинонька“... „Отамане, батьку наш“... „Ой, ходить царенко“ (веснянка)... „Ой, перепеличка“... „Козака несуть“ (елегія)... „Ой, у полі та туман, димно“... „Налетіли журавлі“... „Вишні-черешні розвиваються“... „Ой, як миленькому постіль слати“ (веснянка)... „На добра-ніч усім на ніч“... „Ой, з-за гори камяної“... „Воротар“ (веснянка)... „Ой, піду я в сад гуляти“... „На городі білі маки“... „Коза“ (Різдвяна гра)... „Із-за гори сніжок летить“... „За річкою, за Дунаєм“... „Ой, вербо, вербо“... „Піють півні“... „Ой, котився кубар“... „Ой, темная ніченька“... „Ой, устану я в понеділок“... „Женчикок-бренчикок“... „Підувсадочок“... „Щедрик“ (щедрівка)... „Ой, там за горою“ (щедрівка)... „Чого, Івасю,

змарнів“... „Наступає чорна хмара“... „Ой, горе тій чайці“... „В полі, полі плужок оре“ (щедрівка)... „Ой, гордопишний пан господарю“ (колядка)... „Ой, пряду, пряду“... „Ой, нас, братці, пята“... „Не стій, вербо, над водою“... „Зеленая та ліщинонька“... „Ой, піду я в ліс подрова“... „Чорнушко — душко“... „Ой, вийду я на вулицю“... „Ой, з-за гори чорна хмара“... „Мала мати одну дочку“... „Ой, айшла зоря вечірова“... „Дударик“...

У цих художніх мініатюрах у всій силі і красі виявився могутній талант нашого новатора-композитора, який так сміливо, цілком незалежно оперує найтруднішими та найскладнішими формами музичної техніки. Разом з тим він, наочно, так просто, легко розкриває перед нами ту глибоку історичну таємницю української мелодії, в яку український нарід втілює усе своє життя.

Візьміть для прикладу пісню М. Леонтовича „Ой, пряду, пряду, спатоньки хочу“, і ви уявите собі, як у ній так високохудожньо, так правдиво наш композитор змалював характер молодой зажуреної невістки, лихої сварливої свекрухи і злого свекора. Тут на папері нема жадної змоги виявити всі тонкості гармоничних нюансів і мелодійних контрастів та всю різнобарвність цієї пісні...

Або, слухаючи пісню Леонтовича „Над річкою беріжком“, ви почувате і побачите в голосі тенора (який на фоні цілої пісні тягне безконеchnу тоніку „ре“), того чумака, що йшов степами ярами над річкою беріжком в руках з батіжком долю свою доганяти.

Де-які мініатюрні хоральні твори М. Леонтовича, що скомпоновані ним на чотирьохголосні мішані хори, рясно уквітчані контрапунктично-імітаційним переплетенням на основі оргель-пункта, своєю різноманітністю гри звукових тембрів дають враження оркестральних творів.

Слухаючи у виконанні хора глибоко-журливу, жалібну, сумну елегію: „Козака несуть“, здається, що йдеш за труною забитого козака жалібним походом під згуки похоронного маршу.

А яка чаруюча, божественна краса геніальних щедривок М. Леонтовича: „Щедрик, щедрик, щедрівочка, прилетіла ластівочка“... „Ой, там за горою та за камяною“... „В полі, полі плужок оре...“, або канти: „Ой, зійшла зоря вечірова“ (про Матір Божу Почаївську)...

Особливої ж уваги заслуговують його останні цілком оригінальні музичні твори, наприклад, — „Літні тони“ (на слова Чупринки), де композитор так тонко високо-художньо передає картину літньої пори; в кожній „ноці“, в кожному звукові так і відчувається, як „легко, легко вітер дише, ніжним приторком колише мак червоний“, „теплий подих полудневий носить в далечі рожевій передзвоні“!... Як мистецьки вміло й влучно передано в альтовій партії — „в вербах горлиці воркують, в травах коники сюркочуть“, або в звуках тенорової партії так і чуєш на фоні всього хору, як „десь далеко на покосах вибиваються на косах стуки, звуки“!... Перед очима так і вимальовується цілий ряд косарів, що клепають свої коси, а десь з боку в гу-

стому житі лунає чудова, мелодійна пісня жінок, — і все це в струнких, бадьорих акордах зливається з „полудневим подиханням, з ароматом, з коливанням“...

Або якої високо епічної краси досягає він у композиції на „Легенду“ М. Вороного, де на фоні хору переходить соловий спів, що покривається в кінці куплета хоровим рефреном і „Ой, леле! Ой, леле!“... Як майстерно переведено в композиції наростання жаху і як всю її артистично витримано в стилі правдивої рапсодії.

Ще згадаймо його музичну песу: „Льодолом“ (на слова Чупринки), в якій так характерно й оригінально передано картину льодолому на Дніпрі; тут так і бачиш, і чуєш, як невідьник рве на собі кайдани й виривається на волю.

Або... „Моя пісня“ (на слова Л. Білиловського), в якій під акомпанімент всього хору й фортепіано тенор співає чарівну пісню „про квіти, про гай, про серце дівоче, про вірну любов, про карії очі, про душу святу“.

Залишив нам М. Леонтович і декілька окремих солових номерів з акомпаніментом фортепіановим.

Дав нам великий і цінний вклад у церковний спів своїми оригінальними музичними творами (літургія й молебні) в українському тексті.

В останній час, перед своєю смертю, почав М. Леонтович писати українську оперу „Русальчин Великдень“. Але так і не пощастило небіжчикові закінчити її.

Микола Леонтович був не лише великий музикант, але й чес-

ний громадянин-українець, вірний син своєї Матері України.

Народився він 1877 року в селі Монастирському на Поділлі в родині священника.

Загальну освіту здобув у духовній семінарії, яка була для нього і першою музичною школою.

Дальші музичні студії по теорії композиції слухав він у проф. Бармотіна та Яворського.

На протязі свого життя знав він багато лиха ще за царських часів, будучи переслідуваний „верними слугами царя-батьошки“ за „мазепінство“. В останній час, подібно Вагнеру й Бетховену, сильно бідував: не маючи жадних засобів до життя, по де-кілька днів під ряд, крім води й черствого хліба, не вживав іншої страви.

Але не дивлячись на тяжкі умови життя, музичної праці не залишав.

З перших днів революції, разом з найвидатнішими нашими композиторами — Кирилом Стеценком, Олександром Кошицем та іншими музикантами, брав найактивнішу участь в організації українських національних хорів, музичних гуртків і музичного відділу при міністерстві освіти в Києві за часів Центральної Ради. Де-який час провадив лекції співу в Музичному Інституті імені Лисенка в Києві та в духовній семінарії.

Спокійний, скромний, надміру соромливий Леонтеско (так жартиливо називали його в музичному товаристві) не любив політики й абсолютно не втручався в політичні справи й організації.

Підчас більшовицької влади у Києві в 1919 р. М. Леонтович був мобілізований більшовиками, як фаховець-музикант, і примушений стати до праці в „Музкомі“.

Коли вступили до Києва того ж року денікінці, Леонтович примушений був увесь час переховуватись, бо „возсоздателі єдиної неделімої“ заочно присудили його до розстрілу за „більшевизм“ (!) (а справді тільки за те, що він був українським патріотом-композитором і лише з примусу працював у більшовицькому „Музкомі“), і, як іроти, шукали його, аби загнати на той світ.

Боячись потрапити в лапи московських білогвардійців, Леонтович 26 вересня 1919 року разом з композитором Кирилом Стеценком та іншими особами втік з Києва до Кам'янця-Подільського, де в той час була українська влада.

Через кілька днів Леонтович переїхав з Кам'янця до м. Тульчина на Поділлі, де вчителював у школі та працював над закінченням своєї опери „Русальчин Великдень“.

Пошастило Миколі Леонтовичу втікти від чорних московських катів, натомість не пошастило йому втікти від таких же червоних катів.

Помер Леонтович на 45 році життя. По смерті його залишилися сиротами удова з донькою.

Загинув великий талант український, але святе ім'я його, пам'ять і слава про нього будуть вічно жити в серцях українських, доки сонце на небі світитиме, доки житимуть люди.

